

Vesna Humar: V pesti je moč, v žilah krepost, v mislih domovina: (o prvačkem sokolu). Prvačina : Krajevna skupnost, 2010, 31. strani.

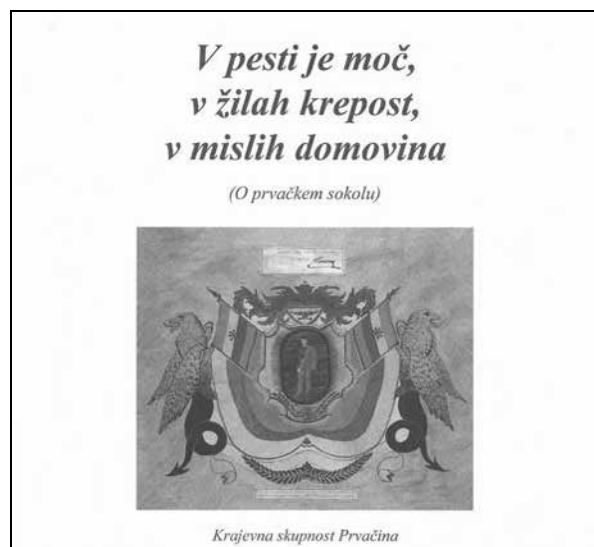
»V pesti je moč, v žilah krepost, v mislih domovina« je izviren naslov dela avtorice Vesne Humar, v katerem predstavlja sokolsko društvo iz Prvačine, ki je bilo v času svojega delovanja eno najbolj uspešnih tovrstnih društev na Goriškem in poznano tudi preko meja današnjega slovenskega ozemlja. Prvački sokol je za domačine vasi Prvačina pomenil sanje in ponos. Če samo pomislimo, kako nepopisno je bilo slavje ob odprtju Sokolskega doma v Prvačini 9. julija 1911, ko je na strehi stavbe kip sokol razprl svoja krila, potem lahko upravičeno rečemo, da je bil cilj gibanja, ki se je v tem času močno razmahnilo v veliki Avstro-Ogrski, dosežen. Kot pravi avtorica, je bila to ena od poti, ki je vodila h kulturni utrditvi in politični samozavesti.

Zasnova dela je dokaj obsežna, saj se avtorica prispevka dotakne širšega zgodovinskega, družbenega in kulturnega dogajanja. Tema je razdeljena v več razdelkov, ki so vsebinsko povezani in bralcu omogočajo globlji pogled v razvoj sokolstva v Prvačini. Pričujoči prispevek je nastal ob stoletnici ustanovitve sokolskega društva v Prvačini in je poskus dokazovanja teze o zgodnji ustanovitvi sokolskega društva in se naslanja na zapise prof. Stanislava Sluge. Ta je potem, ko je leta 1962 uzrl fotografijo sokola, menil, da gre za edini najstarejši sokolski posnetek na Goriškem. Svojo tezo je utemeljil z dejstvom, da sokoli na fotografiji nosijo klobuke s peresi in ne običajnih sokolskih čepic, kakršne bi nosili, če bi fotografija nastala pozneje. Kot opozarja sama avtorica, kljub trdnim dokazom Sluge stojijo nasproti enako trdni protidokazi. S pravo letnico

ustanovitve sokolskega društva se je v svoji zgodovinski monografiji »Zgodbe Prvačkovcev« ukvarjal prav tako tamkajšnji domačin Peter Zorn, ki se sklicuje na poročilo, objavljeno v časopisu Soča leta 1886. Zaključuje, da bi v primeru, če bi v Prvačini obstajalo sokolsko društvo pred letom 1886, poročilo to omenjalo, vendar takšne omembe tam ni. Avtorica v nadaljevanju poskuša na podlagi virov najti resnično letnico ustanovitve sokolskega društva. Pri tem se sklicuje na nekrolog Vinka Gregoriča, ki je bil v tistem času eden od ključnih mož vaškega družabnega in kulturnega življenja. V nekrologu, ki ga je v spomin Gregoriču, zaslužnemu za ustanovitev društva, objavil časopis Soča, se kot leto ustanovitve prvaškega sokola omenja 1889. To tezo podkrepi s sklicem na monografijo Zgodovina slovenskega slovstva avtorja Karla Glaserja, kjer piše, da se je sokol v Prvačini ustanovil leta 1889. S tem v zvezi nam avtorica podaja zanimiv pogled, da je ne glede na dilemo o letnici ustanovitve ideja o društvu živela v mislih že mnogo pred dejansko ustanovitvijo društva.

Zanimiv je tudi pogled avtorice o vprašanju, ki najbolj buri domišljijo o tem, kdo so bili prvački sokoli, kakšne navade so imeli, kako so se oblačili in kakšni so bili njihovi cilji. Avtorica opozarja, da lahko del teh odgovorov da le domišljija, vendar pa nam nekaj zgodovinskih okoliščin lahko le pomaga pri ustvarjanju slike o tem, kakšno je bilo življenje na vasi. Ključno vprašanje, ki si ga avtorica v prispevku postavi, je, v kakšno vas Prvačino je prišel sokol. Poznavanje podobe vasi v tistem času je z zgodovinskega stališča zagotovo ena od ključnih komponent, ki pomaga razumeti, zakaj se je v majhni vasi, kakršna je bila Prvačina, sploh razvila ideja o sokolstvu. V splošnem je Prvačina v tem obdobju veljala za napredno vas. Imela je svojo šolo, čitalnico, pevski zbor, godbo na pihala, dramski krožek, vinarsko in sadjarsko društvo. Ob prelomu stoletja je vas zaznamovala še ena okoliščina, ki danes predstavlja fenomen – to je *aleksandrinstvo*.

Skozi nadaljevanje prispevka spoznamo podobo članov sokolskega društva. Avtorica se pri opisu podobe sokolov sklicuje na fotografijo iz leta 1921, ki jo je posnel takratni načelnik društva Albert Černe. Obleka sokolov se je razlikovala. Povprečen sokol je nosil platnen sivkasto rjav suknjič s stoječim ovratnikom, rjave hlače, običajne čevlje, rdečo srajco, pod katero so nosili tudi belo srajco, da se je lahko videl del belega ovratnika, in klobuk. Telo vadni del sokola je imel za svojo obleko belo majico brez rokavov z rdeče obrobjenim izrezom in modre telovadne hlače. Razlikovala se je tudi obleka žensk. Te so nosile mornarska krila, črne nogavice in bele bluze. Ta podoba nam potrjuje dejstvo, da je bilo društvo zelo organizirano, saj, kot pravi avtorica, nimamo nobenega drugega podatka o tem, kako pogosto so potekale priprave na nastop, ki bi nam

pomagal nekoliko razsvetliti način delovanja in organizacijo samega sokola v Prvačini.

V zadnjem delu prispevka se avtorica dotakne še ključnega trenutka, ki je za sokole iz Prvačine pomenil uresničitev dolgih sanj. To je bila ustanovitev sokolskega doma, katerega stavba še danes predstavlja simbol kulturnega življenja na vasi. Temeljni kamen je bil postavljen novembra leta 1910. Z gradnjo doma pa nam avtorica podaja še en ključni podatek o tem, kako so Prvačkovci složno zbirali denar za zgraditev svojih sanj. Te so se uresničile na nedeljo 9. julija 1910, ko je bila slavnostna otvoritev Sokolskega doma. Vendar te sanje niso trajale dolgo. Prišla je prva svetovna vojna, ki je pomenila večletno zamrtje delovanja društva. Ponovno prireditev so sokoli priredili leta 1921, vendar tistega čara, kot ga je nosil sokol pred vojno, ni bilo mogoče čutiti. Poleg tega je bil v vojni vihri uničen veliki betonski sokol, ki je stal na pročelju stavbe in je predstavljal simbol sokolstva.

Vendar prvaški sokolski duh v vasi ni zamrl. Avtorica svoje delo zaključí z mislijo, da se sokolska tradicija v vasi nadaljuje tudi v 21. stoletju. Gojijo jo mladi odbojkarji in drugi športniki. Sokolski dom pa v kraju ostaja osrednje žarišče in križišče družabnega življenja, ki se ne predaja lenobnosti, ampak s trdno voljo nadaljuje tisto idejo, ki v Prvačkovcih živi že več kot sto let. Na ta način nam delo prinaša nove in sveže interpretacije razvoja sokolstva v Prvačini.

Ksenja Sulič

Zbornik soboškega muzeja 15 (ur. Branko Kerman). Murska Sobota : Pokrajinski muzej, 2010, 295 strani.

Zbornik soboškega muzeja 15 je posvečen arheologinji Ireni Šavel, dolgoletni sodelavki in nekdanji direktorici Pokrajinskega muzeja Murska Sobota. Čeprav upokojena od leta 2009, je še vedno aktivna in prisotna v muzeju ter pripravlja strokovne članke za serijo knjig o arheoloških najdiščih v Pomurju. Ni dvoma, da je njeno dolgoletno vztrajno delo močno obogatilo in javnosti približalo arheološko dediščino pokrajine ob Muri ter privedlo do tega, da sodi dandanes ta pokrajina med arheološko bolj raziskane predele Slovenije. To potrjujejo tudi številne nagrade in priznanja, med drugim leta 2007 Valvasorjeva nagrada za življenjsko delo in 2009 nagrada za življenjsko delo na področju arheologije.

Pričujoči zbornik tako prinaša uvodno besedo o arheologinji Ireni Šavel, njeno bibliografijo in 19

znanstvenih prispevkov, predvsem s področja arheologije ter v manjši meri s področja umetnostne zgodovine in etnologije. Avtorji prispevkov so poleg sodelavcev soboškega muzeja mnogi najuglednejši slovenski arheologi in njihovi kolegi iz tujine, ki so s Šavlovo v zadnjih desetletjih sodelovali. Bogato vsebino zbornika popestri številno slikovno gradivo, ki bralcu omogoča tudi vizualno predstavo arheoloških najdišč in najdb.

Ireno Šavel kot vneto raziskovalko arheološke preteklosti Pomurja, pa tudi kot dejavno in predano muzealko in nekdanjo direktorico oz. ravnateljico soboškega Pokrajinskega muzeja predstavi urednik zbornika Branko Kerman. Do njenega prihoda je bilo namreč Prekmurje na arheološkem zemljevidu Slovenije velika neznanka in bela lisa. Izvedla je številne raziskave arheoloških ostalin, od prazgodovine do srednjega veka, njena velika ljubezen pa je po Kermanovih besedah raziskava sledov bronaste dobe. Z odkritjem naselbine Oloris pri Dolnjem Lakošu je namreč v veliki meri prispevala, da je bilo obdobje bronaste dobe obravnavano v širšem srednjeevropskem kontekstu. Vrhunec njene arheološke kariere pa predstavljajo arheološka izkopavanja obsežnih najdišč pri gradnji avtocestnega odseka v Prekmurju v obdobju med letoma 1997 in 2007.

